

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

БУЯЛЬСЬКА Тетяна Іванівна

УДК 811.111'27 + 811.111'42

**ВИРАЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ПІДТРИМКИ В СУЧАСНОМУ
АНГЛОМОВНОМУ ПОБУТОВОМУ ТА ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОМУ
ДИСКУРСІ: КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНИЙ АСПЕКТ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі англійської філології та перекладу імені проф. Д.І. Квеселевича Житомирського державного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, професор
Сингаївська Ангеліна Володимирівна,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
директор Навчально-наукового інституту іноземної
філології.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Жаботинська Світлана Анатоліївна,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
завідувач кафедри англійської філології;

кандидат філологічних наук, доцент
Борисов Олексій Олександрович,
Чернігівський національний педагогічний університет
імені Т.Г. Шевченка,
завідувач кафедри германської філології.

Захист відбудеться “17” березня 2017 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.133.08 у Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

Із дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. М. Тимошенка, 13-б.

Автореферат розіслано “14” лютого 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. П. Калитюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферовану дисертацію присвячено вивченню когнітивно-дискурсивних характеристик вираження комунікативної підтримки в сучасному англomовному побутовому та психотерапевтичному спілкуванні. Сукупність ситуацій такого спілкування за його інтенціональним змістом є дискурсом комунікативної підтримки, складниками якого є мовці, мовленнєва дія (мовлення) та контекст, у якому вона відбувається. Типовими контекстами дискурсу комунікативної підтримки є побутовий і психотерапевтичний. Центральним складником дискурсу комунікативної підтримки є мовленнєва **дія комунікативної підтримки (ДКП)**. Як цілеспрямоване мовлення, ДКП передає у знакових мовних формах не тільки інформацію фактуального плану (про факт підтримки як такої), але й інформацію дискурсивного плану – про учасників комунікації та її контекст. У фокусі уваги цього дослідження перебуває саме ДКП як вербальне утворення, що має особливості форми, значення і призначення (функції).

Спрямованість сучасних лінгвістичних розвідок на вивчення мовлення в реальному спілкуванні людей у різних життєвих ситуаціях, де виявляється інтенціональність дискурсу як комунікативної події, зумовленої певним мотивом спілкування (О.Л. Доценко, І.М. Рудик, В.М. Степанов), увела до кола дискурсивних досліджень різноманітних інтенціональних типів мовлення (О.І. Беляєва, С.В. Дорда, І.О. Ківенко, М.П. Чуриков) і ті, що мають на меті підтримку адресата. Проте вивчення мовленнєвої репрезентації підтримки співрозмовника залишається донині представленим поодинокими розвідками, де розглядаються лексико-граматичні засоби вираження підтримки (Г.П. Захарова) та семантико-функціональні особливості висловлень підтримки, надані у вимірі теорії мовленнєвого впливу (О.І. Голубнича). В окремих працях здійснено побіжний аналіз стратегічного потенціалу підтримки в прагмасемантичних характеристиках парафраза в діалогічному дискурсі (О.О. Бабушкіна), а також студійовані деякі змістові компоненти підтримки, зокрема втішання та співчуття (О.О. Ханський, Ю.В. Казачкова), згода (І.М. Рудик, М.П. Чуриков), похвала, схвалення і комплімент (Н.О. Бігунова І.Г. Дьячкова, І. Шкіль, О.Г. Шиманюк) та ін. Праці, що існують, свідчать про те, що ДКП є комплексним явищем, природа якого потребує подальшого вивчення, що зумовлено його важливістю для суспільства, де існує постійна потреба в соціалізації і гармонійній взаємодії, у коригуванні психоемотивної сфери поведінки людини шляхом надання їй моральної допомоги. На сучасному етапі до вивчення ДКП як комплексного мовленнєвого явища можуть бути залучені доробки нової – когнітивно-дискурсивної – парадигми лінгвістики.

Доробком сучасних лінгвістичних розвідок, який може бути залученим до вивчення ДКП, є виокремлення дискурсів із інтенціональним значенням (Ю.Г. Липко, Л.В. Ухова, О.Г. Шиманюк) та категорії інтердискурсивності (В.І. Карасик, Л.Дж. Філліпс, І.С. Шевченко); визначення когнітивних аспектів мовленнєвої семантики (М.Ф. Алефиренко, О.С. Кубрякова, А.Е. Левицький), представлених, зокрема, фреймовим моделюванням знань (М. Мінський, Ч. Філмор) за допомогою базисних пропозиціональних схем, виокремлених у семантиці лінгвальних мереж (С.А. Жаботинська); положення теорії мовленнєвих

актів (Т. Баллмер, П.Ф. Стронсон, Дж.Р. Серль, Н.І. Формановская) та загальної прагматики, яка надає дефініції мовленнєвих стратегій і тактик (Х.П. Грайс, Т.А. ван Дейк, О.С. Іссерс, І.А. Стернін).

Таким чином, **актуальність** дослідження визначається його спрямуванням на вивчення ДКП як складника суспільно значущого дискурсу, як комплексного, різноаспектного явища, з'ясування лінгвосеміотичної природи якого відбувається із залученням методологічного апарату сучасних когнітивно-дискурсивних студій. Розгляд особливостей ДКП у побутовому та психотерапевтичному спілкуванні дозволяє визначити спільні та відмінні ознаки комунікативної підтримки у повсякденній та професійній сферах міжособистісної взаємодії.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах комплексної теми “Системно-структурний та когнітивно-комунікативний аспекти дослідження одиниць мови”, що розробляється кафедрою англійської філології та перекладу імені проф. Д.І. Квеселевича Навчально-наукового інституту іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка (номер державної реєстрації 0112U002273). Тему дисертаційного дослідження затверджено (протокол № 4 від 26 листопада 2010 року) й уточнено вченою радою зазначеного університету (протокол № 4 від 01 листопада 2016 року).

Мета дослідження полягає у з'ясуванні змістових, формальних і дискурсивних особливостей ДКП в англomовній побутовій та психотерапевтичній сферах міжособистісної взаємодії.

Досягнення мети передбачає розв'язання низки **завдань**:

- окреслити структурні параметри дискурсу комунікативної підтримки, складником якої є ДКП; виокремити категорійні властивості та ознаки дискурсу комунікативної підтримки як окремого типу інтенціонального дискурсу, встановити спосіб його входження в дискурси інших типів;

- визначити зміст поняття “комунікативна підтримка”, трансльованого ДКП, на підставі аналізу лексичних значень номінативних одиниць, значення яких узгоджуються із цим поняттям; виокремити складники поняття “комунікативна підтримка”;

- упорядкувати зміст поняття “комунікативна підтримка” за допомогою фреймової концептуальної структури, яка має інваріант і варіанти; співвіднести останні із застосуванням ДКП у сферах побутового та професійного спілкування;

- з'ясувати особливості пропозиціональних концептуальних схем, що є підґрунтям синтаксичних структур, вживаних у ДКП;

- визначити типи мовленнєвих актів, які об'єктивують ДКП;

- виявити та систематизувати тактико-стратегічні особливості реалізації ДКП у дискурсі комунікативної підтримки, представленому в побутовому та психотерапевтичному спілкуванні.

Об'єктом дослідження є ДКП в англomовному дискурсі комунікативної підтримки, репрезентованому в побутовій та професійній сферах, а **предметом** – семантико-когнітивні та дискурсивні аспекти ДКП.

Матеріалом дослідження слугували: 1700 ДКП (текстових діалогічних фрагментів), отриманих методом суцільної вибірки з 30 англomовних кінофільмів загальною тривалістю 48 годин; 45 скриптів оригінальних англomовних

психотерапевтичних консультацій із загальним обсягом тексту понад 20 000 друк. арк.; 90 номінативних одиниць зі значенням підтримки, відібраних із автентичних англомовних лексикографічних джерел.

Методика дослідження є комплексною: вона поєднує *аналіз словникових дефініцій* та *компонентний аналіз* – для визначення змісту поняття комунікативної підтримки; *концептуальний аналіз* у термінах *фреймових структур*, відтворених за допомогою базисних *пропозиціональних схем* – для упорядкування змісту поняття комунікативної підтримки та для з'ясування концептуальних засад синтаксичних структур, вживаних у ДКП; *інтерпретаційний аналіз* – для встановлення актомовленнєвої специфіки ДКП; *конверсаційний аналіз* – для дослідження особливостей організації міжособистісної взаємодії у ситуації комунікативної підтримки; *дискурсивний аналіз* – для вивчення тактико-стратегічних особливостей розгортання ДКП; *порівняльно-описовий та зіставний методи* – для співставлення семантико-когнітивних і дискурсивних особливостей ДКП у побутовому та психотерапевтичному спілкуванні; *інтен-аналіз* – для інтерпретації інтенціонального навантаження ДКП на семантико-когнітивному та прагматичному рівнях.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що в роботі вперше здійснено комплексний аналіз ДКП у когнітивно-дискурсивному вимірі. У дослідженні виявлено інтегруючу сутність інтенціональної структури комунікативної підтримки у вигляді сукупності прагматичних мікроінтенцій. Установлено змістові межі комунікативної підтримки у вигляді єдності значень комунікативно-семантичних категорій із окремим інтенціональним навантаженням. Уперше визначено дискурс комунікативної підтримки як окремий тип інтенціонального дискурсу. Новим є поділ тактик комунікативної підтримки на дискурсно-залежні та дискурсно-незалежні відповідно до критерію їхньої релевантності до умов реалізації ДКП у побутовому та психотерапевтичному спілкуванні.

Положення, що виносяться на захист:

1. ДКП є структурним компонентом дискурсу комунікативної підтримки, виокремленого за ознакою інтенціональної домінанти та зумовленого діалогічною адресант-адресатною конфігурацією з іллокутивною метою надати моральну допомогу іншому комуніканту, корегуючи або впливаючи на його психоемотивний стан чи поведінку. Завдяки високому рівню інтердискурсивності дискурс комунікативної підтримки проникає у інституційні сфери побутового та психотерапевтичного спілкування, які становлять контексти реалізації, відповідно, побутового та психотерапевтичного типів ДКП.

2. Семантичне підґрунтя ДКП втілене у змісті поняття “комунікативна підтримка”, детермінованому інтегральними та диференційними ознаками. Змістова структура поняття “комунікативна підтримка” інтегрує конституентні комунікативно-семантичні категорії (КСК) втішання, захисту, згоди, підбадьорення, співчуття і схвалення та втілює внутрішню поліінтенціональну комунікативну програму реалізації ДКП у мовленні.

3. Фрейм комунікативної підтримки представлено зовнішніми та внутрішніми ієрархічними зв'язками у структурі суперфрейму, сформованому єдністю базового фрейму (прототипової моделі) та варіативних субфреймів “етикетизована / неетикетизована підтримка”, “особиста / опосередкована підтримка”, “емоційна /

неемоційна підтримка”. Побутовий та психотерапевтичний підтипи комунікативної підтримки відтворюють модифікації суперфрейму в його зовнішній структурі.

4. Інтерпретація висловлень, що активують ДКП у побутовому (ПбД) та психотерапевтичному дискурсі (ПсД), відбувається з урахуванням базисних пропозиціональних схем, які є когнітивною основою синтаксичних композицій висловлень комунікативної підтримки. Під час ДКП пропозиціональні схеми об’єктивуються елементарними синтаксичними конструкціями або відтворюються шляхом трансформацій більш складних синтаксичних структур.

5. ДКП представлено непрямыми простими мовленнєвими актами або їхньою послідовністю у складі макромовленнєвого акту комунікативної підтримки. Полііллокутивні мовленнєві акти комунікативної підтримки належать до типу “змішаних” завдяки синкретичному поєднанню факультативної іллокутивної сили експресиву та домінантної іллокуції репрезентативу (типової для схвалення, згоди, втішання, співчуття, підбадьорення та захисту), директиву та комісиву (підбадьорення), контактиву та соціативу (співчуття та втішання). У побутовій сфері висловлення комунікативної підтримки реалізуються класами інформативних, емотивних, оцінних, етикетних і фатичних мовленнєвих актів та обмежені у психотерапевтичному спілкуванні інформативним, оцінним і фатичним типами.

6. Глобальна координуюча макростратегія ДКП втілює намір продуцента здійснити регулятивний вплив на психоемоційний стан чи поведінку реципієнта підтримки та інкорпорує локальні комунікативні стратегії дереспонсифікації, супресії негативного чинника, аналітичного спостереження, маніфестації солідарності з реципієнтом, регуляції поведінки, самовираження продуцента підтримки, дефокусації, підвищення самооцінки реципієнта, мітигаційну стратегії, які представлено в побутовому та психотерапевтичному спілкуванні кооперативними та псевдоконфронтативними дискурсно-незалежними та дискурсно-залежними тактиками, та стратегію самопідтримки, характерну для побутового підтипу ДКП.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що основні її результати є подальшою розробкою проблемних питань дискурсології, комунікативної й когнітивної лінгвістики. Виокремлення інклюзивної та фрагментарної інтердискурсивності комунікативної підтримки, встановлення дискурсно-залежних і дискурсно-незалежних тактик у побутовій та психотерапевтичній мовленнєвій взаємодії сприяє розширенню теоретичних положень дискурс-аналізу; відтворення пропозиціональних схем висловлень комунікативної підтримки поглиблюють уявлення про фреймове моделювання знань; розкриття функціональної природи мовленнєвих актів та інтенціональної специфіки актуалізованих ними висловлень підтримки є внеском у розвиток питань теорії мовленнєвих актів.

Практична цінність одержаних результатів і висновків полягає у можливості їхнього використання у курсі загального мовознавства (розділи “Мова і мислення”, “Мова і мовлення”), теорії комунікації (розділ “Прагмалінгвістика”), теоретичної граматики англійської мови (розділ “Прагматичні типи висловлень”), у спецкурсах із когнітивістики, дискурсології, в суміжному із лінгвістикою курсі із психолінгвістики та психотерапевтичній діяльності. Отримані результати можуть бути використані у навчально-методичних матеріалах із англійської мови, науково-практичних розвідках філологічного і психотерапевтичного спрямування.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації було апробовано на засіданні науково-дослідної лабораторії “Теоретичні і прикладні аспекти вивчення мовленнєвого впливу” кафедри англійської філології та перекладу імені проф. Д.І. Квеселевича ННІ іноземної філології ЖДУ імені Івана Франка (Житомир, 2015), семи конференціях, у тому числі на п’яти міжнародних і двох всеукраїнських: Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасні проблеми германського та романського мовознавства” (Рівне, 2016), XVII Міжнародній науково-практичній конференції “*European Research: Innovation in Science, Education and Technology*” (Лондон, 2016), VIII Міжнародній науковій конференції “Іноземна філологія у XXI столітті” (Запоріжжя, 2016), Міжнародній конференції “*Urgent Problems of Philology and Linguistics*” (Будапешт, 2016); двох Всеукраїнських наукових конференціях пам’яті доктора філологічних наук, проф. Д.І. Квеселевича “Сучасний стан і перспективи дослідження германських мов та проблеми перекладу” (Житомир, 2015, 2016).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено у 9 одноосібних публікаціях (5 статей у фахових виданнях України, 2 – у міжнародних виданнях, 2 тези доповідей на наукових конференціях). Загальний обсяг публікацій – 2,8 друк. арк.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, додатків, списків використаної та довідкової літератури і джерел ілюстративного матеріалу. Повний обсяг дисертації становить 245 сторінок, основний зміст викладено на 183 сторінках. Список використаних джерел налічує 405 позицій, список довідкової літератури – 34, список джерел ілюстративного матеріалу – 76 найменувань. Додатки містять 3 схеми та 3 таблиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі “Теоретичні засади вивчення комунікативної підтримки в її дискурсивній реалізації” визначено інтенціональну природу функціонування комунікативної підтримки в міжособистісній взаємодії, викладено теоретичні засади розгляду дискурсу комунікативної підтримки, встановлено його категоріальні ознаки, структурні особливості та межі просторової організації, описано інтра- та інтердискурсивну сутність комунікативної підтримки, представлено методологічні засади дослідження.

У фокусі уваги реферованого дослідження перебувають вербальні форми вияву **комунікативної підтримки**, характерної для міжособистісного спілкування та втіленої в комунікативній діяльності індивіда у вигляді комунікативної дії (ДКП) із інтенціональною настановою на надання моральної допомоги іншому комуніканту шляхом регуляції його дисбалансованого психоемотивного стану, корекції поведінки, збереження психоемотивної рівноваги чи позитивного настрою. Активацію ДКП в мовленні зумовлено соціолінгвістичним, психолінгвістичним та лінгвокультурологічним значенням інтенції комунікативної підтримки.

Інтегруючи властивість загальної інтенції комунікативної підтримки втілено в сукупності *мікроінтенцій* втішання, захисту, згоди, підбадьорення, співчуття та схвалення, свідомо обраних продуцентом підтримки та об’єднаних *макроінтенцією*

надати моральну допомогу іншому комуніканту, коригуючи його психоемоційний стан або поведінку.

Як мовленнєва дія ДКП функціонує в ситуації комунікативної підтримки та є носієм інформації про зміст повідомлення (фактуальна інформація), контекстуальні особливості та характеристики комунікантів (дискурсивна інформація). Із таких позицій, ДКП постає основним структурним елементом дискурсу комунікативної підтримки поряд із такими складниками, як учасники комунікації та контекст.

Дискурс комунікативної підтримки є комунікативною подією, зумовленою діалогічною адресант-адресатною конфігурацією, опосередкованою текстовим повідомленням та обумовленою сферою міжособистісної взаємодії в умовах ситуації комунікативної підтримки. Діалогічність вказує на виражений двовекторний характер ДКП, що дозволяє їй функціонувати в ролі стимулу або реакції у міжособистісній взаємодії продуцента та реципієнта підтримки.

Дискурс комунікативної підтримки є окремим типом інтенціонального дискурсу, критерієм виокремлення якого слугує інтенціональна домінанта у його структурно-функціональній побудові. Іллокутивну мету мовленнєвої дії у дискурсі комунікативної підтримки підпорядковано інтенції надати моральну допомогу іншому учаснику, коригуючи його психоемотивний стан чи поведінку або сприяючи збереженню психоемотивної рівноваги чи позитивного настрою. ДКП виражається у міжособистісному спілкуванні через реалізацію інтенції комунікативної підтримки у певному комунікативному акті. З іншого боку, виникаючи у ситуації комунікативної підтримки в різних соціокультурних умовах міжособистісної взаємодії, ДКП, постає інтегральною складовою окремого типу комунікативної діяльності.

До структурних компонентів комунікативної ситуації, у якій актуалізується ДКП, належать зовнішні умови мовленнєвої взаємодії (контекст, хронотоп), внутрішні стани учасників (інтенції) та їхні функціонально-рольові характеристики (соціо-психологічні особливості, статус, обрані учасниками стратегії). В основу ситуації комунікативної підтримки покладено принцип кооперативної взаємодії, за умов якої встановлюються партнерські відносини між співрозмовниками.

Реалізація ДКП у різних сферах спілкування стає можливою завдяки інклюзивному (повному) інтердискурсивному входженню дискурсу комунікативної підтримки в простір інституційного дискурсу. Разом із інклюзивним способом інтердискурсивності у реферованому дослідженні встановлено корелятивний спосіб у значенні часткового перетину дискурсу з однотипними йому дискурсами. Факт входження ДКП у простір інституційного дискурсу дав можливість виявити особливості її функціонування у площинах побутового та психотерапевтичного спілкування, дихотомію яких у дослідженні спричинено терапевтичним ефектом комунікативної підтримки відносно її реципієнта в різних ситуативних умовах: непрофесійних (побутовому дискурсі) та професійних (психотерапевтичному дискурсі). Специфіка прагматичних особливостей, якої набуває комунікативна підтримка у визначених сферах, дозволила встановити *побутовий та психотерапевтичний підтипи ДКП*.

Мінімальною одиницею дискурсу комунікативної підтримки визначено мовленнєвий акт (МА). Іллокутивний зміст МА відповідає інтенції підтримки, вираженій комунікативним шляхом, і полягає в наданні допомоги іншому

комуніканту шляхом врегулювання його психоемотивного стану чи поведінки. Як інформативний конституент, ДКП актуалізується простими МА або їхньою послідовністю у складі макромовленнєвого акту. Мікроінтенції втішання, захисту, згоди, підбадьорення, співчуття та схвалення у складі макроінтенції комунікативної підтримки є прагматичними локалізаторами відповідних МА, які актуалізують ДКП у комунікативному процесі. Комбінації МА втішання, захисту, згоди, підбадьорення, співчуття та схвалення, об'єднані спільною іллокутивною метою, утворюють макромовленнєвий акт комунікативної підтримки у складі ДКП. МА реалізуються у формі висловлень із відповідним інтенціональним значенням.

Методика дослідження вираження комунікативної підтримки залучає методологічний апарат когнітивно-дискурсивної парадигми і передбачає послідовність кваліфікаційного (відбір емпіричного матеріалу, конверсаційний аналіз, функціональний аналіз), семантичного (компонентний аналіз, метод ступеневої ідентифікації), когнітивного (метод когнітивної інтерпретації, концептуальний аналіз у термінах фреймових структур), прагмалінгвістичного (порівняльно-описовий метод, методи інтерпретаційного та інтент-аналізу) та дискурсивного (метод дискурс-аналізу, інтент-аналізу, зіставний метод) блоків, які відображають специфіку аналізу структурно-функціональних аспектів ДКП.

Другий розділ “Семантичні та когнітивні параметри дискурсивної реалізації комунікативної підтримки” присвячено розгляду семантико-когнітивних особливостей комунікативної підтримки, визначено змістові ознаки її семантичної структури, реконструйовано фреймову модель представленого ними фрагменту дійсності з урахуванням пропозиціональних схем конструювання висловлень.

Семантичне підґрунтя ДКП інкорпорує інтегральні та диференційні змістові ознаки поняття “комунікативної підтримки”, зафіксовані лексико-семантичними варіантами архілексеми *support* (v) та синонімічними їй одиницями. Інтегральними компонентами семантики комунікативної підтримки є добровільна вербальна взаємодія учасників ситуації, психоемотивний стан чи поведінка одного з яких потребує їхнього збереження або корекції у вигляді врівноваження чи покращення. Змістовою структурою комунікативної підтримки передбачено спосіб і методи ДКП. Відповідно до них, ДКП характеризується прихильним або співчутливим ставленням до реципієнта та підпорядковується загальній меті надати йому допомогу в складний для нього час. Семантика комунікативної підтримки пов'язана з чітко вираженим оцінним та емоційним компонентами.

Загальну настанову комунікативної підтримки втілено в макроінтенції допомогти іншому співрозмовнику шляхом корекції його психоемоційного дисбалансу чи поведінки. Семантикою одиниць на позначення комунікативної підтримки передбачено внутрішню програму її мовленнєвої реалізації у вигляді мікроінтенцій **втішання** (забезпечений диференційними видовими семами *give comfort, faith, relief; comfort*), **згоди** (*give approval; agree*), **схвалення** (*express praise, give approval; approve*), **підбадьорення** (*give courage, encouragement, spirit; encourage*), **співчуття** (*give faith, comfort; express sympathy, compassion*) і **захисту** (*advocate, back, defend, uphold*), які визначають відповідні **комунікативно-**

семантичні категорії (КСК) як узагальнені способи вираження комунікативної підтримки, передбачені її змістовою структурою.

Ідентифікація КСК у комунікативному процесі відбувається на основі притаманних їм змістових ознак, диференційних відносно змістової структури комунікативної підтримки. Виявлено, що КСК втілюють макроінтенцію підтримки у формі погодження, визнання та дозволу (КСК згоди), виправдання, відстоювання, підтвердження, пропаганди (КСК захисту), позитивного відгуку, похвали, ствердження коректності та привітання (КСК схвалення), заспокоєння та переконання (КСК втішання), співпереживання та відчуття жалю (КСК співчуття), заохочення, спонукання та обнадіювання (КСК підбадьорення). КСК слугує засобом структурно-сміслового варіювання висловлень комунікативної підтримки, об'єднаних спільним когнітивним сценарієм їхньої побудови.

Інформацію про ситуацію комунікативної підтримки, до якої включено ДКП, інтеріоризовано у свідомості суб'єкта у вигляді ієрархічної дворівневої системи. Внутрішню ієрархічну структуру сформовано єдністю статичного базового **фрейму комунікативної підтримки** та динамічними мікрофреймами, у яких модифікується базовий вершинний вузол ДПІ. Зовнішні ієрархічні зв'язки зумовлені входженням субфреймів до структури загального суперфрейму, сформованого єдністю прототипової базової моделі та інклюзивних субфреймів. Модифікаціями структури суперфрейму є побутова та психотерапевтична комунікативна підтримка.

Компонентний аналіз основного номінанта ситуації комунікативної підтримки *support* (v) та його лексичних і фразових синонімів дозволив встановити інваріантну когнітивну модель, конституювану базисними пропозиціональними схемами (до схем, виокремлених С.А. Жаботинською, нами додано декілька інших):

{[ХТОСЬ₁^{PR} є ХТОСЬ₂^{CL}]
діє ТАМ^{FL} ТАК₁^{MD} *через* ЩОСЬ₁^{CS} *заради* ЧОГОСЬ₂^{GL}
 для / на [КОГОСЬ₃^{RP (AD, BN)} [є ХТОСЬ₄^{CL} ТАКИЙ₂^{QL} *діє* ТАК₂^{BH} ТОДІTM]
 у результаті чого ХТОСЬ₃^{RP (AD, BN)} є ТАКИЙ₃^{QL, AF} *діє* ТАК₃^{BH, AF}]}.

Умовні позначення: AF – афектив (пацієнс, який в результаті дії зазнає змін); BH – поведінка; CH – характеризатор; CL – класифікатор; CtrAG – контрагент; CS – причина; FL – сфера висловлення; GL – мета; MD – спосіб буття актанта; PR – продуцент висловлення; RP (AD, BN) – реципієнт висловлення (адресат або бенефактив); TM – час; QL – якість.

Інваріантна когнітивна модель слугує ментальним каркасом побудови висловлень комунікативної підтримки, відтворюючи прототипову структуру ситуації як “точки відліку” для інтерпретації “реальних ситуацій” (О.Г. Беляєвська).

Об'єднані з базовим статичним фреймом спільним вершинним вузлом ДПІ, мікрофрейми втішання, захисту, згоди, підбадьорення, співчуття та схвалення привносять динамічність інваріантній структурі цілісної фреймової моделі, оскільки інтерпретація “реальних” висловлень підтримки відбувається завдяки здатності мікрофрейму вільно переміщати фокус уваги на аспекти, виражені, безпосередньо, в конкретному висловленні.

Мікрофрейм захисту представлено моделлю {ХТОСЬ₁^{PR} *діє* для / на КОГОСЬ₃^{RP (AD, BN)} (на КОГОСЬ₅^{AD}) *проти* ЧОГОСЬ^{CtrAG}}. *Мікрофрейм згоди* об'єктивований структурою {ХТОСЬ₁^{PR}, ХТОСЬ₃^{RP (AD, BN)} *має* ЩОСЬ: судження}.

Мікрофреймам підбадьорення та втішання притаманна структура {ХТОСЬ1^{PR} діє для / на КОГОСЬ^{RP (AD, BN)} діє ТАКЗ^{BH, AF} / є ТАКИЙЗ^{QL, AF}}. Мікрофрейм схвалення в межах інваріантного фрейму висловлень підтримки представлений моделлю {ХТОСЬ1^{PR} діє для / на КОГОСЬ^{RP (AD, BN)} за допомогою ЧОГОСЬ: оцінка}. Модель мікрофрейму співчуття визначено вузлом [ХТОСЬ1^{PR}, ХТОСЬЗ^{RP (AD, BN)} є ТАКИЙ: емоційний стан]. Слоти статичного базового фрейму КП та динамічних мікрофреймів не підлягають обов'язковій вербалізації. Їх експліцитно та імпліцитно втілено у відповідних висловленнях або представлено отриманою зі ситуативного контексту інформацією.

Під час ДКП відбувається накладання типізованої моделі на конкретну ситуацію, яка завжди варіюється за індивідуальними особливостями учасників, інтенцією мовця та іншими параметрами комунікації. У зв'язку з цим у зовнішній ієрархічній структурі з'являються додаткові термінальні вузли нижчого порядку відносно моделі суперфрейму ДКП: вузол [ХТОСЬ1^{PR} діє згідно з ЧИМОСЬ^{RG}], вузол [ХТОСЬ1^{PR} є ТАКИЙ1^{QL}] та вузол [ХТОСЬ1^{PR} діє на КОГОСЬ5^{PT, AD}]. Наявність додаткових слотів нижчого порядку [ТАКИЙ1^{QL}], [ЩОСЬЗ^{RG}] і [ХТОСЬ5^{AD, PT}] уможливорює ідентифікацію дихотомічних пар субфреймів комунікативної підтримки: *емоційної – неемоційної, етикетизованої – неетикетизованої, особистої – опосередкованої підтримки*.

Наповнення додаткових слотів відбувається, переважно, невербалізованими імпліцитними структурами (імплікатурами), які виникають у свідомості комунікантів шляхом аналізу ситуативного контексту. Так, слот [ТАКИЙ1^{QL}] відповідає імплікатурі “я щиро відчуваю *N* / переживаю *N* емоції, тому говорю *n*”; слот [ЩОСЬЗ^{RG}] активований імплікатурою “згідно з нормами комунікативної поведінки в ситуації *N* я повинен сказати *n*”; імплікатура “ти той, у розмові з ким, сказавши щось про *N*, я підтримаю *N*”, визначає наповнення слоту [ХТОСЬ5^{PT, AD}].

За допомогою *рестрикцій* – обмежень, які окреслюють умови функціонування видів підтримки, – встановлено первинність побутової, неетикетизованої, емоційної, особистісної підтримки відносно її психотерапевтичного, етикетизованого, опосередкованого та неемоційного вираження в комунікативній взаємодії. Так, рестрикції “емоції мовця” та “присутність адресата, відмінного від реципієнта підтримки”, не є типовими для фрейму “психотерапевтична підтримка”, а отже, ознаки відсутності емоцій та третьої сторони комунікації є характерними умовами для реалізації підтримки у психотерапевтичній сфері. У фреймі побутової підтримки, наявність або відсутність будь-якого типу рестрикцій не впливає на його функціонування – комунікативна підтримка має місце за будь-яких комбінацій зазначених обмежень.

Висловлення комунікативної підтримки мають синтаксичні структури, узгоджувані з такими базисними пропозиціональними схемами: 1) **схема власності**: *you have a very unique style; you have nice ambitions*; 2) **квалітативна схема**: *it's OK; you will be fine; that is so normal*; 3) **схема стану**: *you will not be alone*; 4) **схема характеристики**: *it's not your fault; this is the time to start from scratch*; 5) **схема стану/процесу**: *I know; I still believe in you; you can do it; everything changes*; 6) **локативна схема**: *I'm here; I'm with you*; 7) **імперативно-волюнтативна схема** у висловленнях безпосередньої підтримки: *never mind; take deep breath; just relax*; 8) **імперативно-**

волюнтативна схема у висловленнях опосередкованої підтримки: *stop embarrassing him*; 9) **гіпотетично-волюнтативні схеми (по)бажання**: *I wish I were so lucky; good luck; you should give a shit what people like me think of you*; 10) **кондиціональна схема**: *if it's any consolation, no-one seems to be charmed by my squalor either; I would really love it if you did*.

Об'єктивація пропозиціональних схем здійснюється відповідними синтаксичними структурами або їхніми трансформаціями: еліптичними формами (*stop being awkward > enough with awkwardness*), у тому числі в заперечувальних конструкціях (*I don't want you keep yourself up all the time > you don't have to keep yourself up all the time > don't keep yourself up all the time*), модальними розширеннями (*it made you feel hurt > it must have hurt you; it is amazing > it's going to be amazing*), питальними конструкціями (*I want you try to forget about this misfortune > Try to forget about this misfortunate > Why not trying simply forget about this misfortunate*) тощо.

Відповідно до взаємозв'язку синтаксичної композиції та дискурсивно-референтного значення пропозиціональні схеми висловлень комунікативної підтримки підлягають умовному поділу на **адресантно-центричні** (агенс висловлення тотожний продуценту підтримки у дискурсивно-референтному значенні пропозиції (*I'm so happy for you*)), **адресатно-центричні** (роль виконавця дії належить адресату висловлення, який є реципієнтом підтримки (*you're the best kid I've ever met*)), **медіоцентричні** (роль агенса відведено актанту, відмінному від адресата і адресанта у дискурсивно-референтному пропозиціональному значенні (*everybody has messes, he's right*)), **квазіадресантно-центричні** (заміщення адресантно-центричної композиції дискурсивно-референтним значенням адресантно-центричної пропозиції ((*you*) *don't be sad* = *I want you not be sad*) та **квазіадресантно-центричні** (заміщення адресантно-центричної композиції адресатно-центричною пропозицією у її дискурсивно-референтному значенні (*I wish I were so lucky* = *you are so lucky*)).

У третьому розділі “**Комунікативно-прагматичні характеристики висловлень підтримки в побутовому та психотерапевтичному дискурсі**” надано актомовленнєву та тактико-стратегічну характеристики ДКП, встановлено стратегії й тактики реалізації ДКП у міжсуб'єктній взаємодії в побутовій і психотерапевтичній сферах спілкування.

МА комунікативної підтримки, який об'єктивує ДКП у комунікативному процесі, є полііллокутивною непрямою простою або складною мовленнєвою дією з ознаками макромовленнєвого акту. Узагальнену іллокутивну силу висловлень підтримки сформовано сукупністю інформування партнера по комунікації, вираженні власних оцінок та прихильного ставлення до реципієнта підтримки, здійсненні впливу на його психоемоційний стан чи поведінку. Полііллокутивність МА, що актуалізують висловлення підтримки, зумовлено інтенціональним варіюванням мовленнєвих дій втішання, захисту, згоди, підбадьорення, співчуття та схвалення. Диференціюючим фактором у встановленні типу іллокуції конкретного МА слугує намір мовця під час мовленнєвої дії.

МА комунікативної підтримки належать до типу “змішаних”, представлених комбінаторними структурами у складі певної домінантної іллокуції та факультативної іллокутивної сили експресиву. До домінантних іллокутивних сил

належать класи репрезентативів (типове втілення мікроінтенції схвалення, згоди, втішання, співчуття, підбадьорення та захисту), директивів та комісивів (характерні для мікроінтенції підбадьорення), контактивів та соціативів (притаманні втіленню мікроінтенції співчуття та втішання) (за класифікацією Н.І. Формановської). Іллокутивна сила рогативів, втілюючи пропозиційний зміст риторичних запитань, притаманна висловленням продуцента підтримки з мікроінтенціями втішання, захисту, згоди, підбадьорення, співчуття та схвалення в контексті їхнього експресивного вираження. Присутність супровідної іллокуції експресиву в МА підтримки забезпечена: 1) вираженням продуцентом підтримки власного емоційного стану в актах підтримки зі значенням співчуття (*Oh, my God!; I'm (so) sorry*); 2) вираженням негативної оцінки зовнішнього фактору, який провокує пригнічений психоемотивний стан адресата або експлікація реактивної раціональної оцінки, нівелюючої його, в актах підтримки з пропозиційним значенням втішання (*it's OK; don't worry*); 3) вираженням мовцем емоційної або раціональної оцінки дій, поведінки, психоемотивного стану реципієнта підтримки в мовленнєвих актах підтримки з пропозиційним змістом згоди (*yeah, for sure; you're absolutely right*) та захисту (*it's not your fault*); 4) вираженням мовцем схвальної оцінки реалій, які стосуються реципієнта підтримки, та власних позитивних емоцій у МА підтримки зі значенням підбадьорення (*Keep up!; You'll be great!*) та схвалення (*I am so proud of you!; You are one of the greats!*).

Відповідно до критерію комунікативної функціональності висловлень комунікативної підтримки запропоновано поділ досліджуваних МА на класи інформативних (покликаних чинити вплив на психоемоційну сферу співрозмовника, апелюючи до раціонального осмислення ним повідомлення), емотивних (передбачають бінарну демонстрацію продуцентом підтримки власного емоційного стану та ставлення до реалій ситуації), оцінних (викликаних вихідним фактором оцінки: цільовими установками адресанта, його уявленнями норми або особистими смаками), етикетних (спрямованих на підтримку балансу соціально-мовленнєвого контакту згідно з суспільними нормами) і фатичних (узгоджених з кооперативними принципами ввічливої інтеракції).

Тактико-стратегічні особливості ДКП у дискурсі комунікативної підтримки, представленому в побутовому та психотерапевтичному спілкуванні, відтворено в ієрархічній композиції глобальної координуючої макростратегії, підпорядкованих їй локальних комунікативних стратегіях і мовленнєвих тактиках, що їх реалізують. Координуюча макростратегія є загальним типом комунікативної поведінки продуцента підтримки в міжособистісній взаємодії та визначає модель побудови висловлень із кінцевою метою надання моральної допомоги реципієнту шляхом регулятивного впливу на його психоемоційний стан чи поведінку.

У побутовому спілкуванні ДКП спрямовано, переважно, на полегшення психоемоційного дисбалансу або збереження позитивних емоцій, зумовлених внутрішніми або зовнішніми чинниками життєдіяльності індивіда за певних ситуативних обставин. ДКП у психотерапевтичній сфері акумулює особливості комунікативної поведінки психотерапевта в двох напрямках: із одного боку, під час допомоги при вирішенні проблеми реципієнта, яка становить привід для

професійного консультування, та, з іншого, регуляцією фактичних емоцій, які клієнт проживає під час психотерапевтичної сесії.

Зіставне дослідження стратегічної поведінки продуцента підтримки в побутовому та психотерапевтичному спілкуванні уможливило виокремлення *дискурсно-незалежних* та *дискурсно-залежних тактик* реалізації локальних комунікативних стратегій відповідно до критерію їх релевантності ПбД і ПсД. Стратегії ДКП у дискурсивній поведінці її продуцента в побутовій сфері реалізуються тактиками міжсуб'єктної взаємодії – *кооперативної* (безконфліктної) та *псевдоконфронтативної* (такої, що реалізується засобами конфліктного спілкування, використаними мовцем на користь адресата).

На відміну від ДКП у ПбД, стратегії реалізації ДКП у ПсД представлено виключно тактиками кооперативної взаємодії, що зумовлено необхідністю встановлення довірливих стосунків між психотерапевтом і клієнтом, попередженням подвійної інтерпретації висловлень продуцента підтримки та уникненням факторів, які провокують появу відчуття дискомфорту чи ескалації психоемоційного дисбалансу клієнта.

Стратегія дереспонсифікації передбачає пригнічення відчуття відповідальності чи провини реципієнта, переконання в його непричетності до активізації негативного чинника. У ПбД і ПсД стратегію представлено дискурсно-незалежними кооперативними тактиками перенесення відповідальності (*Was the first book not received well? – She went with a wrong publisher*), виправдовування (*In other situations in which I claim that she's angry, that I'm feeling angry from her... – You both have a thing about being angry. What's wrong with being angry?*), наведення універсальних істин (*You know, things are very difficult and complicated*). До дискурсно-залежних тактик ДКП у ПбД належать кооперативна тактика вказівки на сакральність та фатальність (*It's going to be amazing, do you know why?... Because it has to*) та псевдоконфронтативна тактика спростування (*May be I have met the right girl. Maybe it's me. – Nonsense*).

Стратегія супресії негативного чинника ґрунтується на блокуванні афективного впливу негативного чинника на реципієнта за допомогою послаблення психологічного напруження та пригнічення викликаних ним негативних емоцій. Стратегія реалізується у вигляді дискурсно-незалежних кооперативних тактик позитивізації / нівелювання чинника психоемоційного дисбалансу (*I couldn't get you a job in Boston. – It's alright*) та його універсалізації (*I'm just telling, we all have messes*) у межах ПбД та ПсД. Спектр реалізації ДКП аналізованою стратегією у ПбД ширший, ніж у ПсД, завдяки дискурсно-залежним тактикам обнадіювання (*I'm a little scary. – You're gonna be the absolute best parent*), запевнення (*I'm sure you're awesome at it*) і за допомогою тактики іронічної підтримки (*It took guts, Drama Queen*).

Основу стратегії самовираження продуцента становить емоційне / неемоційне самовираження продуцента і прояв його співучасті та небайдужості щодо піднесеного чи пригніченого психоемотивного стану реципієнта підтримки. Стратегію представлено дискурсно-незалежними кооперативними тактиками співучасті (*It kills me to see you like this*) та запиту інформації (*What's wrong? Those are happy tears, right?*). До дискурсно-залежних тактик ПбДД належать офертивна тактика (*Would you like me to come along for moral support?; (Bro...anything you need)*

та метакомунікативна тактика (*Congratulations, buddy*). Дискурсно-залежною тактикою ДКП у ПсД є контроль за фактичним психоемоційним станом (*How does it feel talking about this right now with me?*).

Стратегія маніфестації солідарності реалізується дискурсно-незалежною тактикою погодження (*Oh! Totally what I wanted*) і дискурсно-залежними тактиками інтимізації комунікативної дистанції (*But I am here for you. We are all here*), властивою ПбД, та підтакування у ПсД (*I would never embarrass them. – Yeah. – And I'm trying to think well my intentions are this next time. – Right*).

Стратегія підвищення самооцінки реципієнта базується на принципі прямопропорційної залежності рівня самосприйняття індивіда, почуття впевненості та його психоемоційної рівноваги. Стратегію представлено дискурсно-незалежними тактикою оцінного резюме (*Billy, you were amazing!*) і компаративною тактикою (*That's your only problem? If you knew the amount of things that I forget on a daily basis!*), та дискурсно-залежними тактиками ДКП у ПбД: тактикою афірмації (*I can never pull through in the end. – You will, you will*), акцентуації унікальності реципієнта (*Was I dreadful? – Not at all. You have a very unique style*) і тактикою генералізації прояву підтримки (*Everybody likes you at work*).

Стратегія аналітичного спостереження полягає у коментарі продуцентом підтримки поведінки чи психоемоційного стану реципієнта з позицій власного розуміння того, що з ним відбувається, або того, що він відчуває. Стратегію представлено у ПбД і ПсД дискурсно-незалежними тактиками зовнішнього споглядання (*You were envisioning a lot of catastrophe*) та внутрішньої інтроспекції (*Why am I doing this? – You don't see any benefits, you just see pain*).

Стратегія регуляції поведінки реципієнта підтримки полягає в регуляції продуцентом підтримки емоційно-діяльнісної сфери реципієнта за допомогою дискурсно-незалежної кооперативної тактики поради (*What am I supposed to do about that? – Just try to take it in smaller chunks*) у ПбД і ПсД та дискурсно-залежних псевдоконфронтативних тактик прямої вказівки на дію (*Take a deep breath. Relax*) і прохібівної тактики (*It's all right. Don't apologize*) у ПбД.

Стратегія дефокусації ґрунтується на зміщенні фокусу уваги з особи реципієнта підтримки як комунікативного центру висловлення на продуцента, адресанта повідомлення. У ПбД і ПсД стратегію представлено дискурсно-незалежною кооперативною тактикою проєкції (*Some day you might meet that woman. It happened to me that way*). Дискурсно-залежними тактиками ПбД є псевдоконфронтативна тактика протиставлення (*I hate that commercial. – I like it...You're in it*), тактика заміщення (*I wouldn't put up with that*) та кооперативна тактика поступки (*If it makes you feel better, I'll tell people I'm black*).

Мітигаційна стратегія базується на інтенціональному комунікативному пом'якшенні суджень із метою оптимізації мовленнєвого контакту. До тактик стратегії у ПбД належить тактика пестливого звертання (*Oh, honey, I'm so proud of you*). У ПсД стратегія реалізується з метою попередження потенційних конфліктогенних реакцій реципієнта у відповідь на судження психотерапевта. Концептуальною вимогою стратегії є дотримання мовцем максимально делікатного формулювання власних суджень. У ПсД мітигаційну стратегію представлено дискриптивними тактиками вираження гіпотетичної можливості (*So maybe there are*

more possibilities as well) та прескрипції суб'єктивного враження (*I mean I'm sort of struck by sort of the similarities in the scenario you're describing, where Kathy is sort of preempting your opinions*).

Стратегію самопідтримки сформовано дискурсно-залежними тактиками деперсоналізованої самоіронії (*Look who gets to be the girl*) та самопохвали (*I'm a good actress. I'm a damn good actress*), характерними виключно для ПбД. Відсутність комуніканта, відносно якого самопохвала є деструктивним елементом ввічливого спілкування, обґрунтовує відповідність тактичного арсеналу стратегії до вимог кооперативної взаємодії, де роль адресата і адресанта виконує сам мовець.

ВИСНОВКИ

Комунікативна підтримка виникає в міжособистісній взаємодії як поліінтенціональна мовленнєва дія мовця, зумовлена соціолінгвістичними, психолінгвістичними, лінгвокультурологічними чинниками. Комунікативну підтримку втілено вербальними засобами в мовленнєвій діяльності індивіда та детерміновано інтенціональною настановою на надання моральної допомоги іншому комуніканту шляхом регуляції його дисбалансованого психоемотивного стану, корекції поведінки, збереження психоемотивної рівноваги чи позитивного настрою. Поліінтенціональність комунікативної підтримки втілено в загальній макроінтенції, інтегрований зміст якої сформовано сукупністю мікроінтенцій втішання, підбадьорення, захисту, згоди, співчуття та схвалення.

Мовленнєва дія комунікативної підтримки (ДКП) втілює у мовленні адресата інтенцію комунікативної підтримки. Як носій текстового повідомлення ДКП є центральним складником дискурсу комунікативної підтримки поряд із іншими його складниками (учасниками, контекстом). ДКП є цілеспрямованим вербальним утворенням, яке передає у знакових мовних формах фактуальну інформацію (про факт підтримки як такої) та інформацію дискурсивного плану (про учасників комунікації та її контекст). ДКП активується у ситуаціях спілкування, сукупність яких формує дискурс комунікативної підтримки, а сфери міжособистісної взаємодії його учасників слугують контекстами його функціонування.

Дискурс комунікативної підтримки є окремим типом інтенціонального дискурсу, завершеною комунікативною подією, зумовленою діалогічною адресант-адресатною конфігурацією, в якій ДКП підпорядковано комунікативному наміру надати моральну допомогу іншому комуніканту, коригуючи його психоемотивний стан чи поведінку або сприяючи збереженню психоемотивної рівноваги чи позитивного настрою. Дискурс комунікативної підтримки функціонує в умовах ситуації комунікативної підтримки, обумовленій сферою міжособистісної взаємодії, результатом якої є текстове повідомлення. Дискурс комунікативної підтримки володіє високим рівнем інтердискурсивності, що уможливлює його проникнення у простір інституційного дискурсу шляхом інклюзивного (повного) входження та перетин із однотипним йому інтенціональним дискурсом за допомогою корелятивного (часткового) типу інтердискурсивності. Це уможливлює реалізацію ДКП у сферах побутового та психотерапевтичного дискурсу та встановлення її відповідних підтипів із власною специфікою прагматичних особливостей.

Побутовому та психотерапевтичному підтипам ДКП властивий спільний терапевтичний ефект мовленнєвої дії у розрізі його впливу на психоемоційний стан реципієнта підтримки. Головну відмінність між ними зумовлено відповідністю реалізації ДКП вимогам непрофесійного та професійного спілкування.

Семантика номінацій комунікативної підтримки фіксує її інтегральні змістові ознаки, які разом із диференційними семантичними компонентами одиничних значень КСК втішання, захисту, згоди, підбадьорення, співчуття та схвалення, формують змістову структуру комунікативної підтримки. Кожною із визначених КСК передбачено власні форми втілення макроінтенції підтримки з урахуванням змінних прагматичних умов. Для КСК згоди характерними є форми погодження, визнання та дозволу. Змістовими ознаками КСК захисту передбачено підтримку в вигляді виправдання, відстоювання, підтвердження, пропаганди. КСК схвалення притаманні позитивний відгук, похвала, ствердження коректності та привітання. КСК втішання втілює макроінтенцію комунікативної підтримки у формі заспокоєння та переконання. Для КСК співчуття типовими є співпереживання та відчуття жалю. КСК підбадьорення передбачає підтримку у вигляді заохочення, спонукання та обнадіювання. КСК відображають засоби структурно-смыслового варіювання висловлень комунікативної підтримки, об'єднаних спільним когнітивним сценарієм їхньої побудови.

Інтегральні та диференційні ознаки комунікативної підтримки слугують основою для встановлення її когнітивної організації у термінах фреймових структур. Фрейм комунікативної підтримки сформовано ієрархічними структурами, внутрішні та зовнішні зв'язки яких зумовлюють комбінацію базового фрейму з варіативними субфреймами. Внутрішню ієрархію інваріантної фреймової моделі комунікативної підтримки визначено складним конструктом, конститuentами якої є базовий фрейм зі статичними слотами і динамічними мікрофреймами. Базовий статичний фрейм втілює прототипову модель комунікативної підтримки. Його структуру окреслено змістовими межами номінанти *support* (*v*). За участі динамічних мікрофреймів, пропозитивно пов'язаних з вершинним слотом ДІІ, відбувається інтерпретація висловлень комунікативної підтримки з мікроінтенціями втішання, захисту, згоди, підбадьорення, співчуття і схвалення. Зовнішні ієрархічні зв'язки фрейму комунікативної підтримки утворено комбінацією базового фрейму та субфреймів, представлених структурними відношеннями суперфрейму. Інклюзивні субфрейми варіюються у слотах [ЩОСЬЗ^{RG}] (етикетизована / неетикетизована підтримка), [ТАКИЙ1^{QL}] (емоційна / неемоційна підтримка), [ХТОСЬ5^{AD, PT}] (особиста / опосередкована підтримка). Побутова, неетикетизована, емоційна, особистісна підтримка є первинною відносно проявів психотерапевтичної, етикетизованої, емоційної та опосередкованої типів комунікативної підтримки.

Активізація висловлень комунікативної підтримки в конкретних комунікативних актах здійснюється відповідно до базисних пропозиціональних схем (схеми власності, квалітативної, локативної, кондиціональної схем, схем стану та процесу, імперативно- та гіпотетично-волюнтативної схем). Кореляцію з базисними пропозиціональними схемами встановлено завдяки відповідності їм поверхневих структур висловлень або за допомогою семантико-синтаксичних трансформацій. Таким трансформаціям підлягають структури з заперечувальними,

питальними, модальними конструкціями, структури, виражені еліптичними конструкціями тощо. Залежно від взаємозв'язку синтаксичної композиції та дискурсивно-референтного значення пропозиційного змісту висловлення, пропозиціональні схеми висловлень комунікативної підтримки поділяються на адресантно-центричні, адресатно-центричні, медіоцентричні, квазіадресатно-центричні та квазіадресантно-центричні пропозиції.

У комунікативно-прагматичному вимірі ДКП реалізує інтенцію комунікативної підтримки у певному комунікативному акті, що виникає між учасниками діалогічної взаємодії у причинно-наслідковому режимі “*стимул – реакція*”. З іншого боку, ДКП виявляється точкою перетину ситуацій комунікативної підтримки, що виникають у різних ситуативних контекстах соціальної взаємодії учасників. За таких умов, ДКП набуває ознак маркера процесуально-діяльнісного типу комунікації з інтенціональною настановою на надання моральної допомоги співрозмовнику.

Специфіка МА, що актуалізують ДКП у комунікативному процесі, полягає в їхній “змішаній” композиції, сформованій єдністю обов'язкової доміантної та факультативної іллокутивної сили експресиву. Визначена комбінація засвідчує необов'язковість експресивного характеру вираження комунікативної підтримки, відсутність якого є типовим для психотерапевтичного типу ДКП, що викликано вимогами професійного спілкування психотерапевта і клієнта. Домінантні іллокутивні сили представлено класами контактивів і соціативів (притаманних втіленню мікроінтенцій співчуття і втішання), директивів і комісивів (характерних для мікроінтенції підбадьорення), репрезентативів (типового для мікроінтенцій втішання, захисту, згоди, підбадьорення, співчуття, схвалення).

На відміну від комунікативної підтримки в побутовій сфері, що конститується інформативними, емотивними, оцінними, етикетними і фатичними МА, висловлення підтримки в психотерапевтичній сфері актуалізуються за допомогою інформативних, оцінних і фатичних мовленнєвих актів.

Координуюча макростратегія дискурсу комунікативної підтримки є загальною моделлю реалізації ДКП у комунікативній поведінці продуцента підтримки. Координуюча макростратегія інтегрує локальні комунікативні стратегії дереспонсифікації, супресії негативного чинника, самовираження продуцента підтримки, маніфестації солідарності з реципієнтом, підвищення самооцінки реципієнта, аналітичного спостереження, регуляції поведінки, дефокусації, мітигаційну стратегію та особливу стратегію самопідтримки, властиву виключно побутовому підтипу дискурсу комунікативної підтримки. Локальні комунікативні стратегії реалізуються дискурсно-незалежними та дискурсно-залежними кооперативними та псевдоконфронтативними тактиками, що втілюють способи організації комунікативної поведінки продуцента підтримки в сферах побутової та психотерапевтичної міжособистісної взаємодії.

У побутовому спілкуванні ДКП спрямовано, переважно, на полегшення психоемоційного дисбалансу або збереження позитивних емоцій, зумовлених внутрішніми або зовнішніми чинниками життєдіяльності індивіда за певних ситуативних обставин. ДКП у психотерапевтичній сфері акумулює особливості комунікативної поведінки психотерапевта в двох напрямках: із одного боку, під час допомоги при вирішенні проблеми реципієнта, яка становить привід для

професійного консультування, та, з іншого, регуляцією фактичних емоцій, які клієнт проживає під час психотерапевтичної сесії.

Перспектива подальшого дослідження полягає у виявленні сценаріїв успішної діалогічної взаємодії в умовах психоемоційної девіації одного із комунікантів. Доцільним видається залучення різних типів інституційного дискурсу для простеження ситуативних особливостей комунікативної поведінки учасників такого спілкування в різних соціальних умовах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ревчук (Буяльська) Т.І. Особливості функціонування комунікативної підтримки у сучасній англійській мові / Т.І. Ревчук // Проблеми гуманітарних наук: зб. наук. праць Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка. Серія “Філологія” – Дрогобич: ДДПУ імені Івана Франка, 2015. – Вип. 36. – С. 97-104.
2. Ревчук (Буяльська) Т.І. Просторова організація дискурсу комунікативної підтримки у сучасній англійській мові / Т.І. Ревчук // *Studia Philologica* (Філологічні студії): зб. наук. праць – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. – Вип. 5. – С. 88-94.
3. Буяльська Т.І. Інтердискурсивний потенціал вираження комунікативної підтримки в сучасній англійській мові / Т.І. Буяльська // Наукові записки Нац. ун-ту “Острозька академія”. Серія “Філологічна”: зб.наук. праць. – Острог: вид-тво Нац. ун-ту “Острозька академія”, 2016. – Вип. 62. – С. 52-56.
4. Буяльська Т.І. Комунікативно-прагматичні особливості висловлень з інтенціональними значеннями підтримки в міжсуб’єктній інтеракції / Т.І. Буяльська // *Нова філологія*. Зб. наук. праць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2016. – № 68. – С. 101-108.
5. Буяльська Т.І. Комунікативно-семантичні категорії змістової структури підтримки у міжособистісній інтеракції / Т.І. Буяльська // *Вісник Запорізького нац. ун-ту: зб. наук. праць. – Філологічні науки. – Запоріжжя: ЗНУ, 2016. – С. 98-106.*
6. Буяльская Т.И. Семантическая организация коммуникативно-прагматической ситуации поддержки в англоязычной картине мира / Т.И. Буяльская // *European Research: Innovation in Science, Education and Technology*. – № 6 (17). – L.: 2016. – С. 79-82.
7. Буяльська Т.І. Ілокутивний аспект мовленнєвого акту комунікативної підтримки у дискурсивній міжособистісній взаємодії / Т.І. Буяльська // *Science and educationa New Dimension. Philology*. – IV (24). Issue 104. – 2016. – С. 51-55.
8. Ревчук (Буяльська) Т.І. Дискурсивні особливості вираження комунікативної підтримки у сучасній англійській мові // Тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції пам’яті доктора філологічних наук, проф. Д.І. Квеселевича “Сучасний стан і перспективи дослідження германських мов та проблеми перекладу”. – Житомир, 2015. – С. 123-126.
9. Буяльська Т.І. Категоріальні ознаки дискурсу комунікативної підтримки / Т.І. Буяльська // Тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції пам’яті доктора філологічних наук, проф. Д.І. Квеселевича “Сучасний стан і перспективи дослідження германських мов та проблеми перекладу”. – Житомир, 2016. – С. 8-11.

АНОТАЦІЯ

Буяльська Т.І. Вираження комунікативної підтримки в сучасному англомовному та психотерапевтичному дискурсі: когнітивно-дискурсивний аспект. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови. – Київський університет імені Бориса Грінченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2016.

У дисертації представлено когнітивно-дискурсивні особливості вираження комунікативної підтримки в сучасному англомовному побутовому та психотерапевтичному дискурсі.

В результаті дослідження виявлено поліінтенціональність комунікативної підтримки. З'ясовано, що її вербальне вираження втілюється у мовленнєвій дії комунікативної підтримки в різних за змістом та структурою висловленнях, об'єднаних спільним когнітивним сценарієм побудови. Визначено структурну належність дії комунікативної підтримки до дискурсу комунікативної підтримки. Встановлено категоріальні ознаки та межі зазначеного дискурсу, визначено особливості притаманної йому інтердискурсивності. У дослідженні описано семантичні, когнітивні та прагматичні параметри дії комунікативної підтримки у побутовому та психотерапевтичному дискурсі. Представлено фреймову реконструкцію пропозиціональних схем висловлень у інваріантній базовій фреймовій моделі комунікативної підтримки. Охарактеризовано мовленнєві акти, що актуалізують дію комунікативної підтримки у міжособистісному спілкуванні. Виявлено і описано локальні комунікативні стратегії у складі глобальної координуючої дискурсивної макростратегії, визначено тактики їхньої реалізації, що втілюють способи організації комунікативної поведінки продуцента підтримки в побутовому та психотерапевтичному спілкуванні.

Ключові слова: дискурс комунікативної підтримки, дія комунікативної підтримки, інтердискурсивність, комунікативно-семантична категорія, координуюча макростратегія, макро- та мікроінтенція, пропозиціональна схема, фрейм.

АННОТАЦИЯ

Буяльская Т.И. Выражение коммуникативной поддержки в современном англоязычном бытовом и психотерапевтическом дискурсе: когнитивно-дискурсивный аспект. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Киевский университет имени Бориса Гринченко Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2016.

В диссертации представлены когнитивно-дискурсивные особенности выражения коммуникативной поддержки в современном англоязычном бытовом психотерапевтическом дискурсе.

В результате исследования раскрыта полиинтенциональная основа коммуникативной поддержки. Установлено, что ее вербальное выражение воплощается в речевом действии коммуникативной поддержки в разных по содержанию и структуре высказываниях, имеющих общий когнитивный сценарий построения. Определены категориальные признаки и границы дискурса

коммуникативной поддержки, обозначены особенности свойственной ему интердискурсивности. В исследовании описаны семантические, когнитивные и прагматические параметры действия коммуникативной поддержки в бытовом и психотерапевтическом дискурсе. Представлена фреймовая реконструкция пропозициональных схем высказываний в инвариантной фреймовой модели коммуникативной поддержки. Предоставлена характеристика речевых актов, которые активируют действие коммуникативной поддержки в межличностном общении. Определены и описаны локальные коммуникативные стратегии в составе глобальной координирующей макростратегии, которые воплощают способы организации коммуникативного поведения продуцента коммуникативной поддержки в бытовом и психотерапевтическом дискурсе.

Ключевые слова: дискурс коммуникативной поддержки, действие коммуникативной поддержки, интердискурсивность, коммуникативно-семантическая категория, координирующая макростратегия, макро- и микроинтенция, пропозициональная схема, фрейм.

ABSTRACT

Buialska T.I. Communicative Support in Modern English Ordinary and Psychotherapeutic Discourse: Cognitive and Discourse Aspect. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology. Speciality 10.02.04 – German Languages. – Borys Grinchenko Kyiv University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2016.

The thesis focuses on the cognitive and discursive peculiarities of the communicative support expression in modern English ordinary and psychotherapeutic discourse. The research has revealed a multi-intentional basis of the communicative support, verbal expression of which is provided by the utterances of different content and structure ensuing the same cognitive scenario.

The paper accentuates the interactive essence of communicative support. The author identifies the communicative support discourse, qualifying it as a specific modification of an intentional discourse, determines its structure and boundaries. The main constituent role is given to the communicative support act which enables realization of the communicative support intention in different situations of interpersonal communication. A strong emphasis is placed on its interdiscursive relations, which enable the communicative support discourse to penetrate into other discourse types giving appearance to ordinary and psychotherapeutic subtypes of the communicative support act.

Within semantic studies the results obtained have revealed a complex content of the communicative support which integrates the meanings of the communicative and semantic categories of approval, consolation, defense, praise, sympathy and encouragement. Along with the integral content characteristics of the communicative support their content features served as the basis for the frame modeling.

The findings indicate cognitive structure of the communicative support in the represented invariant frame which comprises propositional schemes of the supportive utterances. The author clarifies the hierarchy structure of the frame model, distinguishing ordinary and psychotherapeutic communicative support as its modifications.

The thesis also provides analysis of the speech acts which represent the communicative support act. The level comprises identification of the strategic potential of the communicative support discourse. Within the global coordinative macrostrategy, aimed at providing moral help to the recipient through the regulation of their emotional state or behavior, local communicative strategies of the communicative support discourse have been defined. The author introduces discourse-relevant and discourse-irrelevant tactics to specify the modes ordinary and psychotherapeutic subtypes of the communicative support are realized in speech.

Further research presupposes the study of the scenario of successful dialogue interaction with a participant who suffers some kind of psychologic and emotional deviation. Another perspective comprises the analysis of such situations in different fields of institutional communication.

Key words: communicative support act, communicative support discourse, communicative and semantic category, frame, interdiscursivity, macro- and microintention, coordinative macrostrategy, propositional scheme.